

Itsetunto kehittyy varhaislapsuudessa

22.12.2025

Uhriutumisesta on tullut yksi aikamme muoti-ilmiö, kirjoittaa Anne Haikola (2025) HS-tiede osiossa. Haikola on haastatellut artikkeliinsa mm. emerita Liisa Keltikangas-Järvistä, jonka mukaan diagnoosit, oireistot ja tunneilmiöt muuttuvat kulttuurien mukaan, kuten myös asennoituminen niihin. Keltikangas-Järvinen oli luennoimassa lokakuussa 2025 Lapuan kansalaisopiston yleisöluennolla, joka oli otsikoitu Yksilöllisyys vai itsekeskeisyys – kasvatuksen monet tuulet. Alajoki-sali täyttyi kuulijoista. Mukana oli myös huomattava määrä nuoria.

Luennossaan Keltikangas-Järvinen nosti esiin yhden aikamme perusdilemman, joka liittyy yksilöllisyyteen. Hänen yksi kysymyksensä oli, onko yksilöllisyys muuttunut itsekeskeisyydeksi ja onnellisuuden tavoitteluksi? Keltikangas-Järvinen sanoi, että 1970-luvulla olleilla kriteereillä tarkasteltuna valtaosa nykyihmisistä saisi narsistisen persoonallisuushäiriön diagnoosin. Hän nosti esiin myös kysymyksen siitä, kuinka kasvattajat ja vanhemmat voivat tukea lapsen ja nuoren kasvua muuttuneessa yhteiskunnassa.

Narsismidiagnoosin sisältö

Nielsen (2014, s. 8–9) on listannut Pro Gradu -työssään DSM-V-kriteerit narsistiselle persoonallisuushäiriölle American Psychiatric Association -kriteeristön mukaisesti. Sen mukaan narsistinen persoonallisuushäiriö sisältää laaja-alaisia suuruuskuvitelmia joko fantasian tai käytöksen tasolla (voi olla molemmissa), lisäksi ihailun tarvetta ja empatian puutetta. Narsistista persoonallisuushäiriötä sanotaan pysyväksi käyttäytymismalliks,i ja se alkaa varhaisaikuisuudessa. Se esiintyy monissa yhteyksissä vähintään viidellä seuraavista tavoista.

1. Henkilöllä on suuret käsitykset itsestään, hän voi liioitella lahjoillaan ja saavutuksillaan sekä odottaa perusteettomasti muiden pitävän häntä ylivertaisena.
2. Henkilö keskittyy ajatuksissaan jatkuvasti mielikuviin rajattomasta menestyksestä, voimasta,

kauneudesta tai suuresta rakkaudesta.
3. Henkilö uskoo olevansa jotenkin erikoinen ja ainutlaatuinen. Hän kokee, että häntä ymmärtävät vain muut huomattavat henkilöt ja instituutiot, joiden kanssa hänen tulisi olla tekemisissä.
4. Henkilö vaatii korostunutta ihailua.
5. Hän kokee olevansa oikeutettu erikoiskohteluun ja saamaan toiveensa täytettyä.
6. Henkilö käyttää häikäilemättömästi muita hyväkseen.
7. Henkilöllä on empaattisuuden puute: haluttomuus huomata toisten tunteita ja tarpeita tai eläytyä niihin.
8. Henkilö on usein kateellinen muille tai uskoo myös muiden kadehtivan häntä.
9. Henkilö on ylimielinen, hänellä on röyhkeä käytös ja asenne.

Nielsen (2014, s. 9) huomauttaa, että ihmisen persoonallisuus voidaan nähdä narsistisen piirteiden osalta jatkumona, jonka ääripäät ovat terve narsismi ja patologinen narsismi eli narsistinen persoonallisuushäiriö. Yhtenäistä fenotyyppiä ei Nielsenin (2014, s. 10) mukaan voida tunnistaa, sillä narsistisen persoonallisuushäiriön fenotyyppi voi olla epävarma, ujo ja yliherkkä. Vastaavasti sisäinen huoli, haavoittuvuus, pelko, ahdistus, riittämättömyyden tunne ja depressiivisyys, voivat ilmetä ulospäin narsistisina piirteinä. Koska fenotyyppi vaihtelee huomattavasti, voidaan narsistista persoonallisuushäiriötä löytää niin menestyviltä kuin syrjäytyneiltä ja käytännössä täysin työkyvyttömiltä ihmisiltä.

Lapsen tahto

– 1980-luvulle saakka lapsi oli ensisijaisesti hoivat, tuen, kasvatuksen ja neuvojen kohde. Sitten hänestä tuli itsenäinen toimia. Ryhdyttiin ajattelemaan, että hänellä on sama kapasiteetti ja oikeus toimia kuin aikuisella ja hän myös kykenee siihen, Keltikangas-Järvinen sanoo ja katsoo yleisöön:

– Muutos on valtava. Kun ennen tuota pohdittiin sitä, miten lapsi käyttäytyy hyvin muita kohtaan ja miten hänestä tulee kunnollinen aikuinen.

Myös Lukinmaan (2025a ja 2025b) tekemässä haastattelussa Keltikangas-Järvinen on puhunut samoista asioista. Hän sanoo, että kun tavoitteena on kasvattaa lapsista vahvoja ja itseohjautuvia, on lopputulos päinvastainen. Lapsi menettää käsityksen omasta tahdota, koska hän joutuu miettimään jatkuvasti sitä, mitä hänen pitää haluta, että vanhemmat olisivat häneen tyytyväisiä. Näin kasvatamme yksilön, joka on riippuvainen toisten ihmisten mielipiteistä ja hyväksynnästä. Nykyinen sosiaalisen median maailma, jossa tykkäykset ja peukutusten määrä ”mittaa” yksilön arvoa ihmisenä, on kuin tehty tähän. Tämä aiheuttaa sen, että ihminen etsii jatkuvasti itseään ja haavoittuu turhanaikaisenkin palautteen takia.

Keltikangas-Järvinen sanoo Lukinmaan (2025a) haastattelussa, että käytävässä keskustelussa on ristiriita. Keskusteltaessa ongelmista, joita lapsilla on, tarjotaan niiden ratkaisuksi samoja asioita, mitkä aiheuttavat ongelmat. Kasvatus ja kulttuuri eivät ole toisistaan irrallisia, sillä vanhemmat kasvattavat lapsia niin kuin heille on kerrottu, mikä on lapsille hyväksi. Toisin sanoen, meillä on taustalla kulttuuri, joka ohjaa meitä toimimaan tietyllä tavalla, hän jatkaa, että sitten ei mietitä mikä meidän elämäntavassamme on pielessä, vaan käännetään syyllistävä katse vanhempiin. Vanhemmuus on hukassa, ei niinkään vanhemmilta, vaan koko kulttuurilta.

Lukinmaan (2025a) haastattelema Keltikangas-Järvinen sanoo, että meillä on asia kääntynyt niin, että suojaa ja hoivaa tarvitsevasta lapsesta on tullut olento, tahtova lapsi, jonka tahtoa pitää kuunnella. Käytännössä aikuinen ohjaa lasta ”manipuloimalla” häntä tahtomaan, mitä aikuinen tahtoo. Esimerkiksi, kun hän haluaa,

että lapsi menee nukkumaan, hän kysyy, että haluaako lapsi mennä nukkumaan. Eli kun lapsen pitää mennä nukkumaan, lapsella annetaan mielikuva siitä, että hän voi valita meneekö hän nukkumaan, vaikka tosiasiassa tarkoitamme, että lapsen pitää mennä nukkumaan. Näin sotkemme lapsen maailman. Lapsi kuvittelee, tämän seurauksena, elämän olevan suuri valintatalo, josta hän voi valita itselleen kivoja asioita. Tästä seuraa se, että lapsi ei opi kestämään ja käsittelemään pettymyksiä ja vastoinkäymisiä, joita elämässä väistämättä on. Näin siksi, että vahvistamme hänelle syntynyttä käsitystä omasta vapaasta tahdosta ja vapaudesta päättää asioistaan haluamallaan tavalla.

Tavoitteena on kasvattaa lapsi, jolla on hyvä itsetunto, mutta näin me kasvatamme lapsia, joilla on heikko itsetunto ja he ovat ahdistuneita. Pieni lapsi tarvitsee rajat, jotta hän kokee olevansa turvassa, painottaa Keltikangas-Järvinen Lukinmaan (2025a) haastattelussa. Olemme, hyvää tarkoittaen menneet liian pitkälle väärään suuntaan ja kadottaneet samalla sen, mikä lapsi on. Olemme vieneet turvan lapsen kasvamiselta. Ei siis turhaan sanota, että rajat ovat rakkautta.

Hyvä itsetunto

Millainen on sitten hyvä itsetunto? Keltikangas-Järvinen (1994) toteaa, että yksi hyvän itsetunnon piirre on itsenäisyyttä oman elämän ratkaisuissa ja riippumattomuutta muiden mielipiteistä. Siihen liittyy rohkeus tehdä yleisistä arvostuksista poikkeaviakin päätöksiä ja kyky asettaa valtavirrasta poikkeavia tavoitteita ja pitää niistä kiinni. Henkilö ei pohdi, mitä muut hänestä ajattelevat eikä pyri toimimaan ja ajattelemaan yleisen mielipiteen mukaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ihminen loukkaisi muita tai puolustelisi huonoa käytöstä heikkouksiinsa vedoten.

Tosin, Keltikangas-Järvinen (1994) jatkaa, että hyvä itsetunto tarkoittaa ihmisen rehellisyyttä myös huonojen puoliensa suhteen. Niiden toteaminen ei kuitenkaan vie hänen itsekunnioitustaan, vaikka hän pyrkii samalla näistä huonoista piireistä eroon. Jos ihmiseltä puuttuu hyvän itsetunnon tuoma itsenäisyys, on ihminen tällöin riippuvainen muista ihmisistä. Koti sisustetaan muotitrendin mukaan, harrastukset valitaan sen mukaan, mitä milloinkin kuuluu harrastaa. Elämästä tulee näytelmä muita varten.

Itsetuntoon kuuluu myös epäonnistumisten ja pettymysten sietämistä, ilman, että jokainen pettymys samalla vaurioittaa itsetuntoa kirjoittaa Keltikangas-Järvinen (1994). Hän jatkaa, että se, että jokin asia menee huonosti, ei tarkoita sitä, että ihminen on huono. Samoin hyvä itsetunto auttaa ihmistä tulkitsemaan ympäristöään oikein ja näkemään, että kaikilla ihmisillä on pettymyksiä elämässään.

Tasapainoisella ihmisellä ei ole yksityisen ja julkisen itsetunnon välillä kovin suurta eroa, eikä hänen tarvitse ylläpitää itsevarmuudestaan ulospäin aivan erilaista kuvaa, mitä hänen todella tuntemansa on, toteaa Keltikangas-Järvinen (1994). Hän jatkaa, että julkisen ja yksityisen itsetunnon ero saattaa kuitenkin olla niin suuri, että henkilölle tulee siitä haasteita. Nämä haasteet saattavat muodostua kasvuympäristössä. Kulttuurin odotukset ja kohteliasuuskäsitykset kasvatetaan lapseen jo pienenä.

Itsensä tunteminen auttaa.

Margit Mannila
lehtori, KTT

SEAMK

Margit Mannila on lehtori ja KTT SEAMKissa, joka innostuu erityisesti yrittäjyydestä ja ympäristöoikeudesta. Mannilan intohimona on uusien asioiden oppiminen ja hän jäsentää asioita mielellään kirjoittamalla.

Kirjoittaja on käyttänyt väitöskirjassaan Bronfenbrennerin ekologista teoriaa, joka on psykologian teoria lapsen kasvusta kehityksestä ja erityisesti lähipiirin (mikrosysteemin ja mesosysteemin) vaikutuksesta kehitykseen. Hän sovelsi tätä mallia yrityksen arvoihin ja jatkuvuuteen.

Lähteet

Haikola, A. (2025). Meistä tuli uhreja. *HS-Tiede*. (Alun perin julkaistu Tiede-lehdessä 10/2025).

Keltikangas-Järvinen, L. (1994). *Hyvä itsetunto*. WSOY. Google books. https://books.google.fi/books?id=3IYvDwAAQBAJ&lpg=PT4&ots=s8NQTL3brI&dq=keltikangas-jarvinen%20liisa&lr&hl=fi&pg=PT2#v=onepage&q=keltikangas-jarvinen%20liisa&f=false

Keltikangas-Järvinen, L. (8.10.2025). *Yksilöllisyys vai itsekeskeisyys – kasvatuksen monet tuulet.* [Luentomuistiinpanot]. Lapuan kansalaisopisto. Lapuan kaupunki. https://lapua.fi/tapahtumia/yksil%C3%B6llisyys-vai-itsekkyys–kasvatuksen-monet-tuulet–luento/

Lukinmaa, T. (2025a). Professori Keltikangas-Järvinen: nykylapselle annetaan liikaa vaihtoehtoja. [Äänite]. *Yle AREENA*. Kuunneltu 9.12.2025. https://areena.yle.fi/1-76729206

Lukinmaa, T. (2025b). Professori: Nykyvanhempien tapa sekoittaa lapsen maailman – ”Ei ymmärretä, mihin aivot ovat valmiit”. *YLE.fi*. https://yle.fi/a/74-20196448

Nielsen, J. (2014). *Narsistinen persoonallisuushäiriö* [pro gradu -työ, Itä-Suomen yliopisto]. Lääketieteen koulutusohjelma, Terveystieteiden tiedekunta, Lääketieteen laitos. https://erepo.uef.fi/server/api/core/bitstreams/e7b408f3-1da8-4a38-95dd-8d6f2cd7118d/content